

Vergaderjaar 2000–2001

27 749

Stedelijk Jeugdbeleid

Nr. 1

BRIEF VAN DE MINISTERS VOOR GROTE STEDEN- EN INTEGRATIEBELEID EN VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID EN DE STAATSSECRETARISSEN VAN VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT, VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN EN VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 27 april 2001

1. Aanleiding

Bij de behandeling van de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor het begrotingsjaar 2000 is de motie De Cloe (kamerstukken 26 800 VII, nr. 7) door u aanvaard. In deze motie heeft u het kabinet verzocht om voor de zomer te komen met een voorstel voor een «Experimenteerwet jeugd in de stad». Deze mogelijkheid van een experimenteerwet voor de grote steden is opgenomen in het Regeerakkoord. In het hoofdstuk «Kwaliteit van bestuur» wordt gesteld dat «in het kader van het grote stedenbeleid gekozen kan worden voor het al dan niet tijdelijk toedelen van extra bevoegdheden van het Rijk en de provincies aan de grote steden, mede op initiatief van die steden. Hiertoe wordt bezien of een wettelijke experimenteermogelijkheid nodig is.»

Naar aanleiding van deze motie heeft het kabinet u in een brief (kamerstukken 21 062, nr. 78) geïnformeerd over op welke wijze zij uitvoering zou willen geven aan deze motie en de relaties die bestaan met de op 30 juni 1999 aanvaarde motie Van Heemst. In deze motie wordt gevraagd om een wettelijke experimenteermogelijkheid met name op het terrein van OCenW en VWS.

In de bovengenoemde brief heeft het kabinet aangegeven dat zij van mening is dat eerst duidelijk moet zijn of en in hoeverre wet- en regelgeving belemmerend werken voor de verdere ontwikkeling van een samenhangend beleid voor jeugd in de stad en/of (ook) andere factoren op het lokale niveau een rol spelen. Pas dan kan de vraag worden beantwoord of en in hoeverre problemen in de sociale infrastructuur voor jeugd met experimenteerruimte of een experimenteerwet voor de grote steden zouden kunnen worden opgelost.

Het kabinet heeft hierop het Sociaal en Cultureel Planbureau gevraagd een onderzoek te doen naar de bestuurlijke aspecten van het jeugdbeleid. Het SCP heeft hierop onderzoek verricht naar de bestuurlijke knelpunten die zich voordoen in het lokale jeugdbeleid. Dit onderzoek is niet alleen gebaseerd op de moties Van Heemst en De Cloe maar ook op de motie Lambrechts (kamerstukken 26 800 VIII, nr. 53). De vraagstelling van deze motie over de problematiek rond de veiligheid in en om de school met name in de grote steden is nauw gelieerd aan de bovengenoemde moties.

Het onderzoek van het SCP is in december 2000 is verschenen onder de titel «Knelpunten in het stedelijk jeugdbeleid» en is u – vooruitlopend op het kabinetsstandpunt – door de minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid aangeboden (brief aan de Tweede Kamer d.d. 29 januari 2001; kenmerk BZK 000075). Daarnaast is het rapport toegezonden aan de 25 grote steden. Op 22 februari 2001 zijn de bevindingen en aanbevelingen van het SCP en de hoofdlijnen van de kabinetsreactie in een informeel bestuurlijk overleg met de grote steden besproken. In dit overleg is overeenstemming bereikt over deze hoofdlijnen.

Deze kabinetsreactie is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 zal worden ingegaan op de context van deze kabinetsreactie. Vervolgens zal in paragraaf 3 kort worden ingegaan op de bevindingen uit het SCP-onderzoek naar de bestuurlijke aspecten van het jeugdbeleid. Hierna treft u in paragraaf 4 de kabinetsreactie op de bevindingen van het SCP aan en tot slot zal in paragraaf 5 – conclusies – ingegaan worden op de reactie van het kabinet op de onderliggende moties Van Heemst, De Cloe en Lambrechts.

2. Context van de kabinetsreactie op het SCP-rapport

Het SCP plaatst haar analyse en aanbevelingen tegen de achtergrond van de doelstellingen van het kabinet met het Bestuursakkoord-nieuwe-stijl (BANS) – en specifiek de visie op jeugdbeleid – en de afspraken die daarover zijn gemaakt met de andere overheden als ook in het licht van de (convenant)afspraken die Rijk en steden zijn overeengekomen in het kader van het grotestedenbeleid. Beide beleidskaders beogen hierbij de gemeentelijke regie te versterken. Vanuit deze optiek komen in het SCP-rapport diverse en complexe bestuurlijke vraagstukken aan de orde. Vraagstukken, zoals decentralisatie en het versterken van de sociale infrastructuur, waar het kabinet zich ook in andere verbanden over buigt.

In het kader van het decentralisatiebeleid op diverse beleidsterreinen komt de verantwoordelijkheidsverdeling tussen de overheden en de vormgeving van samenwerking in complementair bestuur aan de orde. Hierbij moet geconstateerd worden dat er sprake is van een zeker spanningsveld tussen enerzijds een centrale verantwoordelijkheid voor resultaten – en de politieke verantwoording hierover – en anderzijds de wens tot decentrale beleidsvrijheid ten behoeve van lokaal maatwerk en integraal beleid. Dit spanningsveld speelt ook en met name een centrale rol in een aantal rapporten van de Algemene Rekenkamer, zoals recent zijn uitgebracht over het onderwijsachterstandenbeleid en het grotestedenbeleid. Hetzelfde geldt voor de motie De Boer, waarin gevraagd wordt om een onderzoek naar de mogelijkheid van decentralisatie van rijkssubsidies in de welzijns-, onderwijs en zorgsector als ook voor de moties Van Heemst, De Cloe en Lambrechts.

Het kabinet heeft in 1999 de Raad voor het Openbaar Bestuur (Rob) en de Raad voor de Financiële Verhoudingen (Rfv) gezamenlijk gevraagd haar te adviseren over het vraagstuk van decentralisatie. De Rob en de Rfv hebben hierop het advies «*De kunst van het overlaten. Maatwerk in decentralisatie*» uitgebracht. Hierin stellen de Raden dat de rol van de

gemeenten en provincies is veranderd van beleidsvoerder naar een knooppunt in een netwerk van organisaties dat activiteiten van actoren regisseert, waardoor het versterken van decentrale overheden door alléén het overhevelen van taken en bevoegdheden niet (meer) voldoet. Vanuit dit perspectief dient het realiseren van maatschappelijke opgaven centraal te staan, evenals de samenwerking tussen bestuurslagen en tussen overheden en maatschappelijke organisaties. De inrichting van de bestuurlijke arrangementen is hiervan een afgeleide. Hierbij spelen (verschillen in) schaal, bestuurskracht en aard en reikwijdte van de verantwoordelijkheden van de betreffende gemeenten en provincies een rol. Vanuit dit perspectief pleiten de Raden voor maatwerk bij decentralisatie. In het verlengde hiervan geven de Rob en Rfv in hun advies aan dat de decentrale overheden wel moeten worden voorzien van adequate instrumenten en dat na decentralisatie helder moet zijn welke resterende verantwoordelijkheid het Rijk heeft. Binnenkort zal het kabinet u haar reactie op het advies «De kunst van het overlaten, Maatwerk in decentralisatie» doen toekomen.

Een ander vraagstuk dat van belang is voor de context van deze kabinetsreactie is het versterken van de sociale infrastructuur. Immers in de onderhavige moties Van Heemst, De Cloe en Lambrechts spreekt de Tweede Kamer haar zorg uit over de ontwikkeling van (onderdelen van) de sociale infrastructuur. Een zorg die het kabinet deelt.

Het kabinet heeft de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling in 1997 resp. 1999 hierover advies gevraagd. In maart 2000 heeft de RMO het rapport «*Aansprekend burgerschap, de relaties tussen de organisaties van het publieke domein en de verantwoordelijkheid van burgers*» gepubliceerd. In dit rapport heeft de RMO drie ontwikkelingsprincipes benoemd voor het publieke domein die de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van burgers kunnen vergroten. Het gaat hierbij om «kleinschalige organisatie van globaliteit», «de cultuur van het verschil» en «verantwoording en sturing op vertrouwen». Het kabinet heeft deze ontwikkelingsprincipes aanvaard en in haar reactie aangegeven dat zij voornemens is om een aantal ontwikkelingsprojecten op te zetten en door middel van onderzoek te volgen in welke mate de ontwikkelingsprincipes kunnen bijdragen aan het versterken van de betrokkenheid van burgers bij publieke organisaties en diensten.

In juni 2000 is het RMO-rapport «*Ongekende aanknopingspunten, strategieën voor de aanpassing van de sociale infrastructuur*» verschenen. In dit rapport heeft het RMO twee ontwikkelingsprincipes geformuleerd ter aanpassing van de sociale infrastructuur. De centrale boodschap in het advies van de RMO is om meer aan te sluiten bij het zelforganiserend vermogen van burgers. In dit verband wijst de Raad op de betekenis van sociale netwerken, informele verbanden en maatschappelijke organisaties als instrumenten voor integratie naast en aanvullend op de rol die publieke, professionele voorzieningen daarin vervullen. De Raad pleit er voor om behalve publieke voorzieningen ook verbanden tussen burgers en organisaties van burgers te rekenen tot de sociale infrastructuur, deze beter te benutten en de beleidsinzet mede daarop te richten.

Een tweede hoofdthema in dit advies is de flexibiliteit in het beleid van de rijksoverheid. De Raad pleit er in dit verband voor om gemeenten een grotere beleidsvrijheid te geven door rijksregelingen te ontkokeren en te decentraliseren. De kabinetsreactie op dit tweede advies is u op 19 maart 2001 toegezonden. Daarin heeft het kabinet aangegeven dat het een grote en blijvende betekenis ziet weggelegd voor een maatschappelijke «laag» tussen individuele burgers en de overheid, bestaande uit lokale initiatieven, vormen van zelforganisatie, vrijwilligerswerk en informele zorgverlening, informele netwerken rond buurt, arbeid en zorg, het verenigingsleven en ngo's (niet-gouvernementele organisaties).

Het kabinet heeft hierbij aangegeven dat er een nieuwe balans moet worden gevonden in de verhouding tussen overheidsoptreden enerzijds en het eigen initiatief en de eigen verantwoordelijkheid van burgers anderzijds.

Het kabinet steunt ook de opvatting van de RMO dat meer ruimte moet worden gelaten voor variatie en differentiatie. Als burgers ruimte krijgen voor eigen initiatief en eigen verantwoordelijkheid, biedt de overheid hun in principe ruimte voor die variatie, waarbij het kabinet overigens met de Rob/Rfv van mening is dat de speelruimte voor burgers en voorzieningen niet afhankelijk is van decentralisatie van taken en bevoegdheden aan de gemeenten.

De adviezen van de Rob/Rfv en de RMO sluiten volgens het kabinet goed aan bij het BANS-akkoord en de systematiek van het grotestedenbeleid. BANS en vooral het GSB bieden dan ook goede mogelijkheden om én de centrale verantwoordelijkheid en verantwoording én het lokale maatwerk en integraal beleid vorm en inhoud te geven, zoals onder meer door de Rob/Rfv wordt bepleit. Bovendien voorzien zij in mogelijkheden om te komen tot een gecombineerde en geïntegreerde inzet vanuit vele sectoren (integraal beleid), om aansluiting te zoeken bij netwerken en te komen tot een (meer) gedifferentieerde aanpak, zoals bepleit door de RMO. Het kabinet is van mening dat het (verder) stroomlijnen van de bestuurlijke context op het complexe terrein van het stedelijk jeugdbeleid vraagt om vormen van complementair bestuur. Het kabinet zet dan ook in op een gezamenlijke aanpak van Rijk, provincies en steden via BANS en het grotestedenbeleid. Het grotestedenbeleid zal, zoals het CPB en nu ook het SCP hebben opgemerkt, zich hierbij zich nog nader moeten ontwikkelen waar het gaat om differentiatie, lokaal organiserend vermogen en voorwaardenscheppende maatregelen aan Rijkskant.

3. Bevindingen van het Sociaal en Cultureel Planbureau

In opdracht van het kabinet heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau een onderzoek verricht naar de bestuurlijke aspecten van het jeugdbeleid. In het onderzoek heeft het SCP zich gericht op de zes deelterreinen of domeinen van het stedelijk jeugdbeleid die genoemd zijn in de Doorstartconvenanten die het Rijk en de 25 grote steden in 1998 hebben gesloten. Deze beleidsdomeinen zijn: a) gezondheid en welzijn, b) sluitende aanpak 0–6 jarigen, c) brede school en onderwijsachterstand, d) sluitende aanpak onderwijs-arbeidsmarkt, e) jeugd en veiligheid, en f) maatschappelijke participatie (waaronder cultuur en sport).

Ten aanzien van deze zes domeinen heeft het SCP vervolgens geïnventariseerd welke bestuurlijke knelpunten de steden ervaren bij de invulling van hun regierol over het stedelijk jeugdbeleid. Hierbij is niet alleen aandacht besteed aan knelpunten in wet- en regelgeving, maar ook aan andere knelpunten. Het SCP maakt hierbij onderscheid in vier soorten knelpunten: juridische, instrumentele, beleidsmatige en uitvoeringsknelpunten. Bovendien maakt het SCP onderscheid tussen knelpunten, waarvan de belemmerende werking is gelegen in het lokale netwerk (beleidsmatige en uitvoeringsknelpunten) en knelpunten, waarvan de belemmerende werking moet worden toegeschreven aan de verhouding tussen het lokale netwerk en de algemeen-bestuurlijke context.

Uit de inventarisatie die het SCP heeft uitgevoerd, komt naar voren dat de zes domeinen in totaal 21 deelterreinen beslaan waar zich knelpunten voordoen, waarbij in de meeste gevallen sprake is van meerdere (soorten) knelpunten.

Het SCP heeft de knelpunten die zich voordoen op deze 21 deelterreinen vervolgens gewogen en aangegeven in hoeverre de invulling van de gemeentelijke regie (niet, enigszins of sterk) wordt belemmerd. Vervol-

gens formuleert het SCP concrete aanbevelingen die gericht zijn op het verminderen en/of wegnemen van deze belemmeringen op deze 21 deel-terreinen.

Daarnaast doet het SCP in haar rapport «Knelpunten in het stedelijk jeugd-beleid» in het laatste hoofdstuk een aantal aanbevelingen die algemener van aard zijn. Hierbij gaat het SCP in op de inrichtingsprincipes die het Rijk en de steden zouden kunnen hanteren om de gemeentelijke regie over het jeugdbeleid te versterken. Het gaat enerzijds om de mogelijkheden die het Rijk heeft om de bestuurlijke context te stroomlijnen, zodat gemeentelijke regie beter kan worden gefaciliteerd. Hierbij gaat het SCP nader in op een drietal strategieën die het Rijk kan hanteren om de samenhang in het jeugdbeleid te bevorderen, te weten: a) afstemming van het sectorale beleid van de diverse departementen en de verhouding tussen het algemeen en het doelgroepenbeleid, b) het stroomlijnen van decentralisatiemodellen en het ondersteunen van verbeteringen in regionale samenwerking en c) het introduceren en faciliteren van de gemeentelijke regiefunctie via BANS en GSB.

Anderzijds benoemt het SCP ook mogelijkheden die de steden hebben om het lokale netwerk te structureren, zodat de gemeentelijke netwerksturing kan worden versterkt. Hier gaat het om a) het opstellen van gemeentelijke visies met betrekking tot het jeugdbeleid, b) het hanteren en beïnvloeden van een interactieve bestuursstijl, c) het versterken van de eerste lijn en d) het realiseren van hanteerbare lokale netwerken door ontvlechting en decompositie van netwerken en het inbedden van projecten in de bestaande netwerkstructuren.

4. Algemene reactie op SCP-rapport

Het kabinet is van mening dat het SCP-rapport een heldere analyse geeft van de knelpunten en ambities in het stedelijk jeugdbeleid. Het rapport biedt een herkenbare weergave van de bestuurlijke complexiteit in het (lokaal) jeugdbeleid. Daarbij is het kabinet van mening dat de bevindingen van het SCP niet alleen betrekking hebben op de situatie in de 25 grote steden maar zich ook in andere gemeenten voordoen. De bevindingen en aanbevelingen zijn dan ook toepasbaar op het lokale jeugdbeleid in Nederland. Veel van de onderwerpen die in het SCP-rapport aan de orde zijn, zijn inmiddels onderwerp van verbetering en vernieuwing in het beleid.

4a. Reactie op de algemene aanbevelingen van het SCP

Op basis van de analyse van gesignaleerde knelpunten doet het SCP een aantal specifieke aanbevelingen, die vervolgens in het slothoofdstuk worden vertaald in twee algemene aanbevelingen over de inrichting van het lokaal jeugdbeleid.

a. Stroomlijning van de bestuurlijke context

Het kabinet deelt de visie van het SCP dat grootscheepse structuurveranderingen op het terrein van het jeugdbeleid niet in de rede liggen. Het is niet mogelijk alle onderdelen van het jeugdbeleid onder één regime te brengen en in één wettelijk kader onder te brengen. Het jeugdbeleid maakt onderdeel uit van diverse sectoren, die hun eigen kenmerken, organisatievormen en netwerken kennen en waar ook andere belangen dan die vanuit het jeugdbeleid een rol spelen.

Uiteraard ziet het kabinet wel de noodzaak om waar dat mogelijk is de bestuurlijke context te vereenvoudigen door deregulering, harmonisatie en versterken van de mogelijkheden voor gemeenten om lokaal een integraal beleid te voeren. Daarbij blijft aandacht geboden voor de mogelijk-

heden voor het rijk om aan centrale verantwoordelijkheden invulling te kunnen geven.

Het kabinet heeft er voor gekozen om in nauwe samenspraak met de andere overheden te komen tot verbetering van de intersectorale samenhang op lokaal niveau en de samenhang tussen het beleid van de overheden. In het kader van het grotestedenbeleid hebben Rijk en de 25 grote steden convenanten gesloten, gebaseerd op de Meerjaren Ontwikkelingsprogramma's, waarin de steden aandacht besteed aan het stedelijk jeugd-beleid. En in het kader van BANS is afgesproken om de gezamenlijke inhoudelijke visie op en doelstellingen van het jeugdbeleid daarbij centraal te stellen. Dat heeft de afgelopen periode vorm gekregen door het vaststellen van de gezamenlijke visie op jeugdbeleid «Jeugdbeleid in Ba(la)ns». Op basis daarvan zijn concrete afspraken gemaakt tussen Rijk, provincies en gemeenten die ook de lokale mogelijkheden om een samenhangend beleid te voeren, moeten vergroten. Op basis daarvan wordt nu bijvoorbeeld gewerkt, samen met gemeenten en verschillende departementen, aan een integrale aanpak van het 0–6 jarigenbeleid. Op verschillende onderdelen van het jeugdbeleid zijn maatregelen genomen of in voorbereiding om de regiemogelijkheden van de gemeenten te versterken, zoals ten aanzien van de consultatiebureaus en de voor- en vroegschoolse educatie. In de Wet op de jeugdzorg zal aandacht worden besteed aan de afstemming en samenwerking tussen algemene voorzieningen voor jeugdigen en de jeugdzorg. Gemeenten en provincies hebben daarbij een gemeenschappelijk doel, namelijk het versterken van algemene voorzieningen voor jeugdigen, waardoor jeugdigen en ouders in deze voorzieningen vroegtijdig kunnen worden opgevangen en onnodige instroom in de geïndiceerde zorg wordt voorkomen. In paragraaf 4b is een reactie opgenomen op de specifieke knelpunten en aanbevelingen uit het SCP-rapport, waarin een groot aantal van deze maatregelen en voornemens is vermeld.

Het kabinet kiest ervoor om langs deze weg verder te werken aan een verdere stroomlijning van de bestuurlijke context: in samenspraak met de andere overheden, stapsgewijs per deelterrein en per sector waar zich grote knelpunten en mogelijkheden voordoen. Dit is in lijn met het decentralisatie advies van de Rob en Rfv.

b. Versterken van de gemeentelijke netwerksturing

Het kabinet deelt de conclusie van het SCP dat ook op lokaal niveau versterking van de invulling van de gemeentelijke regierol noodzakelijk is. Het SCP doet ook op dit punt waardevolle suggesties. Veel gemeenten zijn daar actief mee bezig en hebben behoefte aan ondersteuning en onderlinge uitwisseling. Vanuit het Rijk wordt daar sinds een aantal jaren een actieve bijdrage aan geleverd. De ministeries van VWS en BZK ondersteunen met 6 miljoen per jaar het VNG-project ondersteuning lokaal jeugdbeleid (als vervolg op de werkzaamheden van de projectgroep Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid), waarin met name concrete ondersteuning geboden wordt m.b.t. ontwikkeling en invulling van de lokale regie. Het ministerie van OCW financiert een intensief ondersteuningstraject voor gemeenten op het terrein van het VVE-beleid, waarvoor het ministerie van OCW een gedeelde verantwoordelijkheid heeft met het ministerie van VWS. Daarnaast bestaan diverse expertisecentra en ondersteuningstrajecten. In het kader van BANS is de afspraak gemaakt deze verschillende vormen van ondersteuning goed op elkaar af te stemmen. In overleg met de steden wil het kabinet bezien hoe deze ondersteuning zonodig nog kan worden toegespitst op de specifieke bestuurlijke situatie in grote gemeenten, zoals door inschakeling van het Kenniscentrum GSB dat dit jaar operationeel wordt.

4b. Reactie op de concrete knelpunten

Het kabinet zet in op een geleidelijke ontwikkeling van het stedelijk jeugd-beleid. In zoverre ziet het kabinet de algemene aanbevelingen van het SCP dan ook niet als een aanzet voor grootscheepse stelselwijzigingen maar als een leidraad voor de verdere ontwikkeling van het jeugd-beleid op de langere termijn. Op de kortere termijn vindt de daadwerkelijke uitwerking en implementatie van deze algemene aanbevelingen plaats door het aanpakken van concrete knelpunten, zoals door het SCP zijn geïnventari-seerd.

In het SCP-rapport «Knelpunten in het stedelijk jeugd-beleid» wordt gecon-stateerd dat zich op 21 deel terreinen knelpunten voordoen in het stedelijk jeugd-beleid. Hierbij gaat het om zeer uiteenlopende knelpunten, zowel naar aard als naar weging. Aansluitend op de opsomming van deze knel-punten doet het SCP een aantal aanbevelingen om deze knelpunten te verminderen. De juridische en instrumentele knelpunten zijn door de departementen verder uitgewerkt, waarbij is aangegeven welke inspan-ningen van rijkszijde zullen worden ondernomen om de geconstateerde knelpunten op te lossen of te verminderen. Hierbij moet wel worden bedacht dat deze inspanningen van het Rijk vooral betrekking hebben op aanpassingen aan de bestuurlijke context en daarmee op het creëren van betere voorwaarden voor de gemeentelijke netwerksturing en de gemeen-telijke regie. Niettemin vraagt het verder versterken van de gemeentelijke regie over het stedelijk jeugd-beleid ook belangrijke inspanningen van de steden met betrekking tot de beleidsmatige en uitvoeringsknelpunten in de lokale beleid- en uitvoeringspraktijk. Het kabinet is hierbij van mening dat dit – gezien de bestuurlijke verhoudingen tussen Rijk en steden – primair een verantwoordelijkheid is van de steden zelf. Niettemin stelt het kabinet zich wel op het standpunt dat daar waar steden bij de uitwerking en uitvoering met concrete vragen komen, het Rijk hier positief mee zal omgaan.

I. Gezondheid en welzijn

Afstemming lokaal jeugd-beleid en jeugdzorg

Het SCP stelt dat het verstandig is af te zien van een discussie over over-heveling van bestuurlijke verantwoordelijkheid voor huidige jeugdzorg-voorzieningen van provincies naar gemeenten. Het bureau constateert wel dat alle gemeenten de afstemming tussen het lokale jeugd-beleid en de jeugdzorg als een knelpunt ervaren. Het SCP voorspelt dat de afstemming zal verbeteren wanneer het voorgenomen wetgevingsproces van de Wet op de jeugdzorg zo snel mogelijk wordt afgewikkeld en de eerste lijn wordt versterkt.

De nieuwe Wet op de jeugdzorg is in voorbereiding. Met alle partijen zijn afspraken gemaakt over de hoofdlijnen van deze wet. De Wet schrijft de aansluiting van de jeugdzorg op het lokaal jeugd-beleid voor. Bovendien regelt de Wet de invloed van gemeenten op het provinciaal beleid. Het provinciaal beleidskader jeugdzorg wordt na overleg met gemeenten vastgesteld in het OOGO (Op Overeenstemming Gericht Overleg tussen provincies en gemeenten). Daarnaast zal in de wet de mogelijkheid geboden worden aan provincies om invloed te geven aan gemeenten op gedeconcentreerde onderdelen van het bureau Jeugdzorg (een stedelijk bureau jeugdzorg).

Het Bureau Jeugdzorg (BJZ) heeft een schakelfunctie tussen het lokaal jeugd-beleid en de jeugdzorg. Het BJZ levert hiermee een aandeel in de versterking van de vroegtijdige signalering van jeugdigen met problemen. Dat gebeurt door contacten te onderhouden met de lokale voorzieningen – waaronder in elk geval het onderwijs – en netwerken voor jeugd. Het BJZ

neemt deel in de lokale zorgstructuren rond deze voorzieningen en verzorgt consultatie en deskundigheidsbevordering. Uit het oogpunt van klantvriendelijkheid en uitsluitend aanvullend op het beschikbare lokale hulpaanbod kan het BJZ vrijtoegankelijke hulp (zonder indicatiestelling) bieden. Het Rijk zal stimulerend optreden door bij gemeenten aandacht te vragen voor laagdrempelige hulpverlening op lokaal niveau zowel in het kader van BANS als in het kader van het grotestedenbeleid.

Capaciteitsproblemen jeugdzorg

Het SCP stelt vast dat capaciteitstekort in de jeugdzorg als belemmering wordt ervaren. De verwachting is dat door het functioneren van het Bureau jeugdzorg en door versterking van de samenhang tussen lokale voorzieningen en het Bureau Jeugdzorg minder beroep zal worden gedaan op geïndiceerde jeugdzorg en dat dat op termijn er mede toe zal leiden dat de capaciteitsproblemen in de jeugdzorg, die het SCP constateert, afnemen.

De wachtlijsten en wachttijden voor met name de ambulante zorg dan wel de bureaus jeugdzorg lijken aanzienlijk te stijgen tussen 1999 en 2000. Dit blijkt uit voorlopige eerste gegevens en een peiling onder de bureaus jeugdzorg. Voor een gerichte aanpak moeten meer gegevens over de aard, omvang en oorzaken van de wachtlijsten en met name over de effecten van de inzet van extra middelen boven tafel komen. Op korte termijn worden prestatieafspraken per provincie gemaakt en de informatievoorziening verbeterd, zodat voortgang kan worden geboekt bij het terugdringen van de wachtlijsten. In de Voortgangsrapportage Jeugdzorg 2002–2005 zal nadere informatie verstrekt worden over de aard, de omvang en de oorzaken van de wachtlijsten. Ook wordt de aanpak die nodig is om ervoor te zorgen dat jongeren en hun ouders binnen aanvaardbare tijd de noodzakelijke jeugdzorg ontvangen in beeld worden gebracht.

Aansturing GGD

Gemeenten ervaren knelpunten in de aansturing van de GGD'en. Het SCP situeert dit knelpunt – en de oplossing daarvan – vooral in het lokale netwerk.

In de brief van 15 augustus 2000 aan de Tweede Kamer is het plan van aanpak voor de versterking van de openbare gezondheidszorg (OGZ), waar de jeugdgezondheidszorg onderdeel van uitmaakt, nader toegelicht. Dit plan behelst o.a. het sluiten van een nationaal contract voor de OGZ tussen de ministeries van VWS en BZK, de VNG en GGD Nederland, met het doel op landelijk en lokaal niveau overheden en instellingen te ondersteunen en te stimuleren bij de sturing en uitvoering van de openbare gezondheidszorg. Al eerder zijn afspraken gemaakt over het uitbrengen van een vierjaarlijkse beleidsnota OGZ, het periodiek uitbrengen van een gemeentelijke nota gezondheidsbeleid, de verkenning van mogelijkheden voor versterking van de gezondheidscomponent in het grotestedenbeleid, een evaluatie over het functioneren van de GGD'en (begin 2001) en het organiseren van opleidingen voor en ondersteuning van gemeenteambtenaren door de NSPH.

Afstemming JGZ en consultatiebureaus

De afstemming tussen de consultatiebureaus en de JGZ wordt als knelpunt benoemd. Dit knelpunt is ook door het kabinet onderkend en zijn de volgende stappen gezet. In dit licht is onlangs de inhoud van het basistakenpakket Jeugdgezondheidszorg door de staatssecretaris van VWS formeel vastgesteld. Het basistakenpakket JGZ 0–19 jaar maakt een einde aan de huidige verschillen in de uitvoering van de jeugdgezondheidszorg

0–19 jaar. Daarnaast wordt ruimte voor gerichte variatie op lokaal niveau geschapen. Het basispakket zal wettelijk worden verankerd in de WCPV en de daarbij behorende AMvB. De wetwijziging hiertoe is in voorbereiding. Uitgangspunt is dat een samenhangende lokale regie een belangrijke voorwaarde is voor een kwalitatief hoogwaardige jeugdgezondheidszorg. Voorts is in het kader van de aanpak van (dreigende) ontwikkelingsachterstanden van kinderen van zeer jonge leeftijd uit achterstands-groepen ingaande het jaar 2001 f 35 miljoen extra beschikbaar gesteld voor de noodzakelijke professionalisering en extra taken, zoals een effectieve signalering, doorverwijzing, advisering en begeleiding van ouders. Daartoe is een sluitend netwerk van in ieder geval consultatiebureaus, GGD's, peuterspeelzalen en basisscholen vereist. De gemeenten worden geacht als regisseur van het lokale jeugdbeleid die samenhang tot stand te brengen.

In de Voortgangsrapportage Jeugdgezondheidszorg aan de Tweede Kamer van 13 november jl. (kamerstukken 26 999, nr. 33) is gemeld dat de consultatiebureaus per 2002 uit de AWBZ gaan en via de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheidszorg (WCPV) onder de regie van de gemeenten komen. Gemeenten worden daarmee in staat gesteld zorg te dragen voor een integrale uitvoering van de JGZ (0–19 jaar) en om de noodzakelijke afstemming tussen de JGZ, het lokaal jeugdbeleid en de openbare gezondheidszorg tot stand te brengen.

Verslavingszorg

Het SCP stelt vast dat het op beleidsniveau als moeilijk wordt ervaren om tot een integrale aanpak te komen vanwege de bestuurlijke en financiële taakverdeling.

Voor een lokaal beleid voor jongeren met verslavingsproblemen, dat toch in hoofdzaak *preventiebeleid* is, behoeft de verscheidenheid aan financiering geen knelpunt te zijn.

Voor wat betreft de verscheidenheid aan financiering kan gemeld worden dat op basis van het advies «Verslavingszorg herijkt» drie pilots gestart zijn in Amsterdam, Rotterdam en Limburg, teneinde te bezien op welke wijze de bestuurlijke afstemming van de verslavingszorg verbeterd kan worden.

Informatievoorziening jeugdgezondheidszorg

Het SCP constateert knelpunten m.b.t. de informatievoorziening in de jeugdgezondheidszorg. In de Voortgangsrapportage Jeugdgezondheidszorg van 13 november 2000 aan de Tweede Kamer is toegezegd dat de ontwikkeling en invoering van een goed registratie- en automatiseringssysteem voor de JGZ wordt gestimuleerd. Inmiddels worden voorbereidingen getroffen voor de ontwikkeling van een landelijk uniform registratiesysteem JGZ 0–19 jaar

Samenhang en netwerken

Afstemming tussen verschillende actoren om te komen tot een integrale aanpak en de complexiteit van de samenwerkingsverbanden wordt als een beleidsmatig knelpunt benoemd. Ten aanzien van dit knelpunt wordt verwezen naar de reactie op de twee algemene aanbevelingen van het SCP. Opgemerkt kan worden dat o.a. in het kader van BANS al gewerkt wordt aan versterking van de samenhang van het jeugdbeleid en dat onder andere via het VNG-project lokaal jeugdbeleid – gefinancierd door de ministeries van VWS en BZK met 6 miljoen per jaar – al actief facilitering/ondersteuning geboden wordt aan gemeenten.

II. Sluitende aanpak 0–6 jarigen

Privacywetgeving

Het SCP typeert de privacywetgeving bij de overdracht van gegevens als enigszins knellend van aard en vooral een beleidsmatig probleem. Uit de voorbeelden die het SCP aanhaalt, blijkt dat een aantal gemeenten oplossingen heeft gevonden. (bijv. Rotterdam). Men is van mening dat dossieroverdracht door de privacywet- en regelgeving lastig is, maar niet onmogelijk.

Onvoldoende bereik allochtonen

Het SCP vraagt zich af of met de genomen maatregelen de doelgroep allochtonen voldoende wordt bereikt. In het kader van «Onderwijskansen» wordt een campagne opgezet gericht op allochtone ouders om de deelname aan de voorschoolse voorzieningen te stimuleren. Momenteel wordt er onderzoek gedaan naar de (voorlichtings)behoefte van ouders, instellingen en gemeenten en de redenen waarom (doelgroep) ouders wel of geen gebruik maken van voor- en voorschoolse voorzieningen. Na de afronding van het onderzoek, in maart 2001, wordt gestart met de verdere uitwerking van de campagne. Daarnaast wordt op verzoek van de Tweede Kamer de leerplichtige leeftijd verlaagd van 5 naar 4 jaar.

Afstemming VVE en O&O

SCP beveelt aan de verantwoordingsprocedures krachtens Welzijnswet en GOA te stroomlijnen. Het kabinet heeft vele extra middelen voor de uitbreiding van VVE-programma's beschikbaar gesteld. De VVE-regeling zal in de nieuwe GOA-periode 2002–2006 onderdeel uitmaken van de brede GOA-uitkering. Dat maakt de verantwoordingssystematiek eenvoudiger. Gemeentelijke middelen voor uitvoering van het lokale welzijnsbeleid zitten in het Gemeentefonds. Dit betreft ook de middelen voor gemeentelijke activiteiten gericht op opvoedingsondersteuning. De regie over deze middelen in relatie tot bijvoorbeeld VVE-activiteiten en de eerder genoemde middelen voor de jeugdgezondheidszorg ligt bij de gemeenten.

De Rekenkamer heeft onlangs een rapport uitgebracht waarin wordt ingegaan op de verantwoordingssystematiek GOA. Met een aantal aanbevelingen zal rekening worden gehouden in de regelgeving vanaf 2002.

Knelpunten over afstemming tussen instellingen en belemmeringen voor samenhangend beleid

Afstemming tussen bij het 0–6 jarigenbeleid betrokken actoren wordt als een beleidsmatig knelpunt benoemd. In het kader van BANS wordt gewerkt aan een integrale aanpak van het 0–6 jarigenbeleid en o.a. via het VNG-project lokaal jeugdbeleid – gefinancierd door de ministeries van VWS en BZK met 6 miljoen per jaar – wordt actief facilitering/ondersteuning geboden aan gemeenten. In de reactie op de algemene aanbevelingen van het SCP (netwerksturing) is daarop nader ingegaan.

III. Brede school en onderwijsachterstand

Visie op brede school

Het SCP beveelt aan dat een inhoudelijke visie van het Rijk duidelijkheid kan geven voor gemeenten. De ministeries van OCW en VWS hebben bewust gekozen voor een groeimodel van het concept van de brede

school, waarbij de invulling zoveel mogelijk wordt overgelaten de lokale partners. Gemeenten maken zelf, afhankelijk van de lokale situatie en politieke wensen, de keuze aan welke doelstelling zij prioriteit geven (alleen in achterstandswijken of alle scholen, alleen basisonderwijs of ook Voortgezet Onderwijs). Nadere regelgeving past niet in deze aanpak. De rijksoverheid faciliteert daarentegen wel activiteiten die de ontwikkeling van de brede school ondersteunen, zoals het onderhouden van een website, uitwisseling van good-practices, etc. Deze visie is verwoord in een brief aan de Tweede Kamer van 2 februari 2000 (kamerstukken 1999–2000 26 999, nr. 1). In het algemeen overleg met de vaste commissies voor VWS en OCW dat op 6 april 2000 is gevoerd, hebben de verantwoordelijke bewindslieden aangegeven dat zij de ontwikkeling van het kind als belangrijkste doelstelling van de Brede School zien (kamerstukken 1999–2000 26 999, nr. 2). Voor de financiering van een lokale «brede school-makelaar» stelt het Rijk geen aparte middelen beschikbaar. Gemeenten kunnen putten uit diverse geldstromen (GF [welzijn], GOA-middelen, etc.). Gezien de enorm snelle ontwikkeling van het aantal brede scholen in de G25, maar ook daar buiten, ligt hier naar de mening van het kabinet geen belemmering voor gemeenten om de brede school lokaal vorm te geven. De ministeries van OCW en VWS zullen de Tweede Kamer nader informeren over de meest recente ontwikkelingen rond de Brede School, dit onder meer naar aanleiding van de resultaten van het eerder genoemde onderzoek. Naar aanleiding van deze informatie zal de discussie met de Tweede Kamer over de voortgang van de brede school-ontwikkeling worden voortgezet.

Integratieheffing bij inrichting brede school

Het knelpunt integratieheffing wordt in het algemeen niet als knelpunt ervaren en heeft derhalve van het SCP een gewicht 0 gekregen.

IV. Sluitende aanpak onderwijs–arbeidsmarkt

Gebrekkige registratie en informatie in het kader van verzuim en voortijdig schooluitval

Het SCP constateert dat de informatievoorziening tussen scholen en de Regionaal Meld- en Coördinatiefuncties (RMC's) hapert. Dit probleem komt voort uit de gebrekkige samenwerking tussen scholen en RMC's. Verwacht wordt dat de invoering van de RMC-wetgeving de voorwaarden om tot een sluitende aanpak te komen, verbetert. De uitoefening van de gemeentelijke regierol zal verder worden versterkt en vereenvoudigd met de invoering van het onderwijsnummer. Verder moet gestimuleerd worden dat de RMC-functie en de Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) vanuit eenzelfde filosofie gaan samenwerken ten aanzien van voortijdig schoolverlaters, daartoe wordt in Groningen een pilotproject uitgevoerd. Tevens wordt in het kader van het voorlichtings- en communicatieplan voortijdig schoolverlaten door het ministerie van OCW in overleg met de VNG voor de RMC's een ondersteuningsaanbod gerealiseerd dat voorziet in landelijke en regionale bijeenkomsten.

Bereik van de doelgroep

Het SCP constateert dat de beleidsmakers het bereik van de doelgroep onvoldoende vinden. Dit betreft de effectiviteit van beleid ten aanzien van een kleine groep jongeren met een meervoudige problematiek. Het ministerie van SZW is recent een onderzoek gestart naar projecten waarbij alsnog een startkwalificatie is behaald; good practices die hieruit voortkomen, zullen verder verspreid worden, waarbij het Kenniscentrum Grotestedenbeleid een rol kan spelen. Het ministerie van SZW overlegt

met de sociale partners over hun rol als het gaat om jeugd en scholing (met name duale trajecten). Aan de 31 gemeenten die deelnemen aan de lokale projecten voor bijstandsgerechtigde Antilliaanse/Arubaanse, Turkse en Marokkaanse (risico)jongeren is gevraagd of zij willen verbreden naar andere groepen minderheden, wijken of leeftijden.

V. Jeugd en veiligheid

Projectenbeleid

Het SCP constateert dat het jeugd- en veiligheidsbeleid nog te zeer een projectenbeleid is. In de huidige kabinetsperiode is ervoor gekozen om de aan de grote steden toekomende middelen in de regeling Sociale Integratie en Veiligheid op te nemen. Hiertoe is in de meerjarige ontwikkelingsprogramma's van de steden in hoofdlijnen aangegeven welke activiteiten er op het gebied van jeugd en veiligheid worden ondernomen en welke doelstellingen bereikt zullen worden. De directe sturing van het Rijk op dit thema is hiermee verminderd, terwijl de mogelijkheden voor gemeentelijke regie zijn vergroot. De omslag is echter een bewerkelijk proces, waarbij de aandacht primair moet uitgaan naar de ontwikkeling van nieuwe instrumenten en nieuwe samenwerkingsverbanden met diverse partijen door gemeenten.

Privacywetgeving

Het SCP stelt dat de privacy-wetgeving belemmerend werkt bij het vroegtijdig signaleren van potentieel crimineel gedrag. Op het gebied van het voorkomen van dan wel omgaan met jeugddelinquentie heeft de behoefte aan uitwisseling van gegevens tussen politie, raad voor de kindbescherming en Openbaar Ministerie geleid tot het ontwikkelen van een Cliëntvolgsysteem Jeugdcriminaliteit dat in de loop van 2001 landelijk operationeel wordt. Mocht dit systeem voor meer uitvoerende instanties die zich met jeugd bezighouden – school, jeugdzorg, gezondheidszorg – moeten worden uitgebreid dan zal daarvoor een aparte wettelijke basis moeten worden gecreëerd.

VI. Maatschappelijke participatie

Gebrek aan voorzieningen en ruimte

Het gebrek aan ruimte en voorzieningen voor jongeren wordt als sterk belemmerend ervaren. Het SCP stelt dat dit een lokale verantwoordelijkheid en prioriteitsstelling is. Het kabinet deelt deze opvatting. In het kader van de Welzijnswet zijn deze voorzieningen volledig gedecentraliseerd.

Kwalitatief en kwantitatief personeelstekort jeugd en jongerenwerk

Als knelpunt wordt benoemd dat het moeilijk blijkt om kwalitatief voldoende jongerenwerkers te vinden. Een offensief ter verbetering van imago en arbeidsvoorwaarden van jeugd- en jongerenwerkers zou een oplossing kunnen bieden. Dat is in eerste instantie een aangelegenheid van de werkgevers en werknemers en in de tweede instantie van de financierende overheid: de gemeenten. In dit verband is het belangrijk om te wijzen op het Arbeidsconvenant Welzijn, Kinderopvang en Jeugdhulpverlening, waarin verbeteringen van imago en arbeidsvoorwaarden een belangrijk doel is. Daarnaast hebben ook de aanbevelingen van de Commissie Van Rijn betrekking op de sector welzijn.

Het SCP stelt dat er een gebrek is aan structurele jongerenparticipatie. Dit is een beleidsmatig (lokaal) knelpunt, maar de oplossing zou volgens het SCP wellicht gebaat zijn bij een landelijke visie op jeugdparticipatie. Vanuit het Rijk zijn twee brieven over jeugdparticipatie aan de Tweede Kamer verzonden. In de periode 1995–1998 zijn door de projectgroep ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid (OLPJ) ook vele handreikingen opgesteld over de wijze waarop gemeenten hun participatiebeleid kunnen ontwikkelen en structureel kunnen inbedden in hun beleid en is concrete ondersteuning op locatie aan gemeenten geboden. Dergelijke ondersteuning vindt nu ook plaats door het VNG-project lokaal jeugdbeleid. In de visie op jeugdbeleid «Jeugdbeleid in Ba(la)ns» is de afspraak vastgelegd dat Rijk, provincies en gemeenten de jeugd en hun opvoeders actief zullen betrekken bij hun beleid. Vanuit dat perspectief steunt de overheid de totstandkoming van de Nationale Jeugdraad (NJR), waarin een aantal (koepels van) jeugdorganisaties gezamenlijk gaat fungeren als spreekbuis van de jeugd. De NJR kan een stimulerende en ondersteunende rol vervullen ten opzichte van de lokale jeugdraden.

VII. Interculturalisatie

Hoewel het SCP de interculturalisatie niet als apart domein heeft benoemd, constateert zij wel dat verschillende voorzieningen, waaronder de voorschoolse trajecten, de etnische bevolking niet of onvoldoende bereiken. Om deze reden hecht het kabinet aan de interculturalisatie van het publieke domein.

Voor het bereiken van een verruiming van het aanbod aan de doelgroepen van het integratiebeleid is interculturalisatie van de instellingen en het implementeren van een cultuurgevoeliger beleid noodzakelijk. Deze interculturalisatie van instellingen en voorzieningen vraagt om een nadrukkelijke vraaggestuurde oriëntatie van de instellingen en om inbreng de etnische minderheden zelf. De zelforganisaties van etnische groepen zullen dan ook nadrukkelijk moeten worden betrokken door de lokale besturen en de uitvoerende instellingen, terwijl ook aandacht moet worden geven aan interculturalisatie in instellingen door kader en personeel te werven uit de etnische groepen en door methodieken te ontwikkelen die beter aansluiten bij de belevingswereld en leefwijzen van deze groepen.

5. Conclusies

Uit het SCP-onderzoek is komen vast te staan dat veel van de knelpunten die zich voordoen bij de invulling van de gemeentelijke regie over het stedelijk jeugdbeleid, zich binnen het bereik van de verantwoordelijkheid van de steden bevinden. Wel constateert het kabinet dat zich op onderdelen een spanning voordoet tussen de organisatie van het lokale netwerk en de algemeen-bestuurlijke context. Hierbij merkt het kabinet op dat deze spanning voor een belangrijk deel is terug te voeren op het gevoerde decentralisatiebeleid en de daaruit ontstane verantwoordelijkheidsverdeling tussen het Rijk en de gemeenten.

In de bovenstaande paragrafen heeft het kabinet aangegeven op welke wijze zij ten aanzien van de diverse deelterreinen van het stedelijk jeugdbeleid bezig is met verbeteringen in deze algemeen-bestuurlijke context. Daarnaast heeft het kabinet aangegeven dat zij geen voorstander is van algemene decentralisatievoorstellen. Het kabinet is van mening dat het versterken van de gemeentelijke regie kan worden bevorderd door de samenwerking tussen de bestuurslagen te verbeteren, de samenwerking tussen de verschillende partijen in het lokale netwerk te versterken, door

het ontwikkelen van een interactieve bestuursstijl en door de steden goed te beïnstrumenteren.

Het kabinet ziet dan ook geen aanleiding om over te gaan tot het al dan niet tijdelijk toedelen van bevoegdheden van het Rijk en de provincies aan de grote steden door het instellen van een wettelijke experimenteer-mogelijkheid op het terrein van OCW en VWS dan wel tot het opstellen van een experimenteerwet «Jeugd in de stad».

Uit de bevindingen van het SCP maakt het kabinet op dat er een spanningsvolle relatie bestaat tussen de wenselijkheid van samenwerking in en rond de school met actoren uit diverse sectoren en de ruimte die de privacy-wetgeving biedt, met betrekking tot de registratie en vooral de informatie-uitwisseling tussen deze actoren. Niettemin stelt het SCP hierover dat de knelpunten die zich op dit terrein voordoen met name zijn te herleiden naar beleidsmatige en organisatorische afspraken die tussen de betrokken bestaan, of juist het gemis hieraan. In zoverre concludeert het kabinet voorsnog dat er in principe geen sprake is van belemmeringen in wet- en regelgeving die een integraal veiligheidsbeleid in en om de school in de weg staan. Wel zal het kabinet – analoog aan het onderzoek naar belemmeringen in de privacywetgeving dat het kabinet naar aanleiding van de aanbevelingen van de commissie Bandell in het kader van CRIEM heeft ingesteld – een nader onderzoek starten naar de eventuele beperkingen van de privacywetgeving die zich voordoen bij de registratie en informatie-uitwisseling op het terrein van het jeugdbeleid

Gezien het bovenstaande zet het kabinet de ingezette ontwikkelingen om de bestuurlijke context van het jeugdbeleid te stroomlijnen en daarmee de mogelijkheden voor een lokale samenhangende regievoering te vergroten, met kracht voort.

Het kabinet zet het overleg met de gemeenten voort en is bereid te bezien hoe de ondersteuning van gemeenten bij het invullen van de gemeentelijke regie in het kader van het VNG-project lokaal jeugdbeleid – mede in het kader van BANS – beter kan worden benut. Zonodig kan dit meer worden toegespitst op de specifieke bestuurlijke situatie in grote gemeenten.

Daarnaast zet het kabinet in op de verdere ontwikkeling van het grote-stedenbeleid als systematiek ter versterking van de gemeentelijke regie in de grote steden, waarbij de Meerjarenontwikkelingsprogramma's, de stadsconvenanten en het periodiek informeel overleg een belangrijke rol spelen.

De Minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid,
R. H. L. M. van Boxtel

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
W. A. F. G. Vermeend

De Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
A. M. Vliegthart

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
K. Y. I. J. Adelmund

De Staatssecretaris van Justitie,
N. A. Kalsbeek